

Mr. Ljuba Radman
Druga gimnazija Osijek

OSVRT NA ŠKOLOVANJE KNJIŽNIČARA U OSIJEKU OD 1977. DO 1990. GODINE*

SAŽETAK

Školovanje suradnika u INDOK djelatnosti - knjižničara provodilo se u Osijeku u Centru za usmjereno obrazovanje "Braća Ribar" od šk. g. 1977./78. do 1989./90. u vrijeme tzv. usmjerenog obrazovanja. Stalnim mijenjanjem i dotjerivanjem nastavnih planova i programa postupno se postizala ravnoteža između općeobrazovnih i stručnih predmeta te stvarao solidan temelj za stjecanje znanja i vještina potrebnih za rad u knjižnici, ali i za nastavak školovanja.

U CUO "Braća Ribar" postojali su dobri uvjeti za školovanje suradnika u INDOK djelatnosti, osobito knjižničara. Ostvarena je dobra suradnja s Gradskom i sveučilišnom knjižnicom, Povijesnim arhivom i Muzejom Slavonije čiji su stručnjaci predavali pojedine predmete i vodili učenike na stručnoj praksi. Školovanje su završila 254 knjižničara. Većina ih je nastavila školovanje na fakultetima i višim školama, a samo se jedna petina privremeno ili stalno zaposlila u nekoj od knjižnica - najviše u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici, nekoliko u knjižnicama vojarni za vrijeme odsluženja vojnog roka te nekoliko u knjižnicama mjesnih zajednica, osnovnih i srednjih škola.

Iako se zbog njihovog velikog broja nije moglo očekivati da će se svi školovani knjižničari zaposliti u struci, a nije možda svugdje postignuta u potpunosti ni odgovarajuća kvaliteta, ipak je to bio značajan korak prema profesionalizaciji knjižničarske struke u nas. Stoga, bude li se razmišljalo o ponovnom pokretanju redovitog školovanja knjižničara, ne bi se smjela zanemariti dosadašnja iskustva.

Školovanje suradnika u INDOK djelatnosti knjižničara provodilo se u Osijeku u Centru za usmjereno obrazovanje "Braća Ribar" od šk. g. 1977./78. do 1989./90. u vrijeme tzv. usmjerenog obrazovanja (1974./75. - 1989./90.) kada se sva srednjoškolska mladež osposobljavala za rad u prvom zanimanju¹.

U Centru za usmjereno obrazovanje "Braća Ribar" , koji je nastao 1977. godine udruživanjem triju osječkih gimnazija (1870., 1893., 1917.), školovali su se razni obrazovni profili na četvrtom (IV.) stupnju stručne spreme u odgojno-obrazovnoj, matematičko-informatičkoj i kulturno-umjetničkoj struci; suradnik u INDOK djelatnosti bio je jedan od obrazovnih profila u kulturno-umjetničkoj struci. U I. i II. razredu ili tzv. općoj srednjoj školi učenici su savladavali *odgojno-obrazovne* osnove zajedničke za sve struke² , a u III. razredu usmjeravali su se u struku i obrazovni profil te program zanimanja. Od šk.g. 1984./85. usmjeravanje u struku provodilo se već od I. razreda uvođenjem pojedinih sadržaja struke u zajedničke odgojno-obrazovne osnove³; obrazovni profil birao se u III. razredu, a program zanimanja (obvezno izborno područje) u IV. razredu. Šk. g. 1990./91. ukida se usmjereno obrazovanje i vraćaju se gimnazije, a time prestaje i školovanje suradnika u INDOK djelatnosti - knjižničara⁴.

Nastavni plan i program za zajedničke odgojno-obrazovne osnove usmjerenog obrazovanja (I. i II. razred) donosio je Prosvjetni savjet Hrvatske, a program struke (zajedničke i posebne sadržaje) Zavod za prosvjetno pedagošku službu Hrvatske, kasnije

* Rad je u skraćenom obliku predstavljen na 30. skupštini HBD-a u Primoštenu od 26. do 28. rujna 1996.godine.

programski savjeti SLZ-ova⁵. U izradu nastavnog plana i programa za obrazovni profil suradnik u INDOK djelatnosti bili su uključeni istaknuti znanstvenici i stručnjaci s područja INDOK djelatnosti među kojima i bibliotekari, odnosno Hrvatsko bibliotekarsko društvo preko svoje Komisije za obrazovanje i stručno usavršavanje.

Nastavni plan i program za obrazovni profil suradnik u INDOK djelatnosti stalno se dopunjavao i dotjerivao čime se postepeno postizala ravnoteža između općeobrazovnih, užestručnih i stručnih predmeta te stvarao solidan temelj za stjecanje znanja i vještina potrebnih za rad u knjižnici, ali i za nastavak školovanja.

U prvom nastavnom planu i programu⁶, koji se primjenjivao od šk.g. 1977./78. do 1981./82., od općeobrazovnih predmeta (zajednički i posebni dio) bili su zastupljeni smo društveno-humanistički, a od prirodnih samo matematika s 2 sata u III. razredu. Zajedničke osnove struke (užestručni predmeti) činili su slijedeći predmeti: Informatologija (70), Komunikologija (70), Karakteristike korisnika informacija (70), Nauka o nauci (35), Interaktivni pristup kompjutoru (140), Organizacija i ekonomika udruženog rada u informacijskoj infrastrukturi (70). Program zanimanja (stručni predmeti) za knjižničare dokumentariste činili su slijedeći predmeti: Povijest knjige i knjižnica, Bibliografija, Bibliotečno poslovanje Primjena kompjutora u biblioteci, Praktičan rad (Katalogizacija i klasifikacija, Zaštita i čuvanje bibliotečne građe). Programski sadržaji stručnih predmeta bili su samo ugrubo naznačeni, nije bio naveden fond sati za svaki predmet nego za sve zajedno (6 sati tjedno u II. polugodištu III. razreda i 6 sati u IV. razredu), a nije bila priložena ni literatura. Kako bi se u izvođenju tih sadržaja što manje improviziralo, u CUO "Braća Ribar" koristio se kao putokaz program za stručne ispite za knjižničare.

U nastavnom planu i programu koji se primjenjivao od šk.g. 1982./83. do 1985./86.⁷ ukinuti su neki predmeti među kojima i Karakteristike korisnika informacija i Nauka o nauci, uvedeni novi, uglavnom općeobrazovni predmeti, a Bibliotečno poslovanje, Informacijsko-dokumentacijsko komunikacijski sistemi i Arhivi u radnim organizacijama prebačeni su iz stručnih u užestručne predmete obvezatne za sve suradnike u INDOK djelatnosti. Obvezno izborno bibliotečno-dokumentacijsko područje (stručni predmeti), koje se realiziralo u IV. razredu sa 6 sati tjedno, činili su slijedeći predmeti: Povijest knjige i knjižnica (35), Katalogizacija, klasifikacija i bibliografija (105), Primjena kompjutora u bibliotekama (70). Stručni sadržaji bili su precizno navedeni i popraćeni popisima literature.

U nastavnom planu i programu i u šk.g. 1986./87. doradenom 1987. godine⁸, došlo je do značajnih promjena uvjetovanih usmjeravanjem u struku od I. razreda od šk.g. 1984./85. i potrebom da se smanje razlike između obrazovnih profila u kulturno-umjetničkoj struci, te da se ravnomjerno zastupe svi općeobrazovni predmeti, pa i prirodni kojih uopće nije bilo u prijašnjim nastavnim planovima i programima. Na zajedničke općeobrazovne i općestručne predmete za sve profile u kulturno-umjetničkoj struci otpadalo je u III. razredu 27, a u IV. 26 sati; na užestručne predmete otpadalo je u III. razredu 5, a u IV. 2 sata. Stručni predmeti realizirali su se u IV. razredu s 4 sata tjedno. Užestručne predmete za suradnike u INDOK djelatnosti činili su: Komunikologija (70), Informatologija (70), Poslovanje u informacijskim djelatnostima (70), Obrada dokumenata u RO (35). Stručni predmeti za bibliotečno-informacijsko izbornu područje nisu se mijenjali.

Uz teoretsku nastavu u svim nastavnim planovima i programima bila je zastupljena i stručna praksa s 252 sata u III. i IV. razredu. U III. razredu (126 sati) ona se vezala uz užestručne predmete, osobito uz Bibliotečno poslovanje, odnosno Poslovanje u informacijskim djelatnostima. U IV. razredu stručna praksa (126 sati) vezala se uz stručne predmete (80 sati) i izradu završnog rada (42 sata). Izvodila se dijelom u samoj školi, a dijelom u INDOK centrima (knjižnicama, muzejima, arhivima...). Završni ispit bio je sve do šk.g. 1986./87. isključivo u funkciji struke. Sastojao se iz završnog rada koji se birao iz stručnih i užestručnih predmeta, obrane rada i pismene zadaće iz hrvatskog jezika s temom iz

završnog rada. Od šk.g. 1986./87. završni rad mogao se birati iz bilo kojeg nastavnog predmeta, pismena zadaća iz hrvatskog jezika više nije imala veze sa strukom, a uveden je i usmeni ispit koji se sastojao od tri predmeta (pitanja) - hrvatskog, struke i izbornog predmeta.

Izmjenama u nastavnom planu i programu, te završnom ispitu od šk.g. 1986./87. stavljeno je težište na općeobrazovne predmete, a da se bitnije nisu narušili sadržaji struke. Time se stvorio solidni temelj za nastavak školovanja na svim, a ne samo društveno-humanističkim fakultetima, a omogućen je i lakši prijelaz na gimnazije od šk.g. 1990./91.

U CUO "Braća Ribar" postojali su dobri uvjeti za školovanje suradnika u INDOK djelatnosti, osobito knjižničara. Centar je imao i dobro opremljenu knjižnicu, koja je nastala 1979. godine objedinjavanjem fondova triju gimnazijskih knjižnica, a bila je smještena u prizemlju upravne zgrade u 7 međusobno povezanih prostorija ukupne površine 274 m². Knjižnica je imala dvije čitaonice - jednu za učenike (62 m²) i jednu za nastavnike (31 m²) te posebnu prostoriju za održavanje nastave iz stručnih knjižničarskih predmeta i stručne prakse. Bila je opremljena modernim i funkcionalnim namještajem, a raspolagala je i svim potrebnim tehničkim pomagalicama osim kompjutera, kojeg se planiralo nabaviti. Centar je, naime, imao 15-tak kompjutera, ali su se oni koristili isključivo u nastavi. Knjižnični fond činile su knjige (oko 40.000 svezaka), časopisi (53 tekuća naslova) i AV-grada. Uz obveznu lektiru, koja je dominirala, postojala je i solidna zbirka referentne literature, a dobro je bila zastupljena i stručna literatura za sve nastavne predmete. Najveći dio fonda bio je u slobodnom pristupu, a obrađivao se po suvremenim načelima: klasificirao po UDK i katalogizirao po ISBD- ima i Pravilniku priručniku E.Verone. U knjižnici su bila zaposlena 4 djelatnika - 3 VSS, 1 SSS (bivši učenik); radila je svaki dan od 8 do 19 sati. Svi suradnici u INDOK djelatnosti provodili su u Knjižnici Centra dio stručne prakse - 35 sati u III. razredu, a knjižničari još 60 sati u IV razredu.

Nastava svih predmeta bila je stručno zastupljena. Stručne knjižničarske predmete izvodila je magistra informacijskih znanosti (bibliotekarstvo) koja je bila voditeljica knjižnice. Užestručne predmete izvodili su nastavnici Centra i vanjski suradnici iz Povijesnog arhiva i Muzeja Slavonije koji su vodili učenike i na stručnoj praksi u svojim ustanovama (svaki suradnik u INDOK djelatnosti je u III. razredu uz 35 sati prakse u školskoj knjižnici isto toliko proveo u muzeju i arhivu). Izvrsna suradnja uspostavljena je s Gradskom i sveučilišnom knjižnicom Osijek. Knjižničari su tu izvodili dio stručne prakse i obavljali praktični rad u svezi sa završnim radom (42 sata); na završnom ispitu uvijek je bio nazočan i pokoji bibliotekar iz te knjižnice. Kroz teoretsku nastavu, stručnu praksu te stručne ekskurzije suradnici u INDOK djelatnosti - knjižničari tijekom svog školovanja u Centru dobro su se upoznali s radom ustanova s područja INDOK djelatnosti, a osobito knjižnice.

Od šk.g. 1977./78. do 1989./90. školovanje u Centru završilo je 11 generacija suradnika u INDOK djelatnosti - knjižničara, točnije njih 254⁹.

Suradnici u INDOK djelatnosti mogli su se u Centru opredijeliti za slijedeća izborna područja: bibliotečno-dokumentacijsko, arhivsko, informatičko i knjižarsko. Najčešće su se opredjeljivali za bibliotečno-dokumentacijsko i arhivsko izborno područje, u nekoliko školskih godina i za informatičko, a za knjižarsko samo zadnje šk.g. 1990./91. Odjeljenja su najčešće bila kombinirana - knjižničari / arhivari, knjižničari / informatori. Čista knjižničarska odjeljenja Centar je, imao šk.g. 1980./81., 1986./87., 1988./89. i 1989./90. Za bibliotečno-informacijsko izborno područje pretežno su se opredjeljivale djevojke - -209, a mladića samo njih 45.

Većina učenika pokazivala je veliko zanimanje za stručne knjižničarske predmete i rad u knjižnici, a na to upućuju i rezultati završnog ispita: 28 učenika bilo je oslobođeno od polaganja završnog ispita: s odličnim je ispit položilo 36, a s vrlo dobrim 95, s dobrim 73 i s dovoljnim 22 učenika. Gotovo dvije trećine učenika (159) završilo je školovanje s prosječnom ocjenom vrlo dobar.

Najveći broj učenika nastavio je školovanje na raznim fakultetima i višim školama. U struci je, prema raspoloživim podacima¹⁰, našlo privremeno ili stalno zaposlenje nešto više od petine učenika: 15-tak mladića radilo je u knjižnicama vojarni za vrijeme odsluženja vojnog roka; nekoliko djevojaka radilo je u knjižnicama mjesnih zajednica i osnovnih škola u okolici Osijeka, a u samom Osijeku zaposlilo se njih 36 - u GISKO 28, u ostalim knjižnicama 8, uglavnom školskim (6) i fakultetskim (2). Među njima bilo je 19 knjižničara, 4 viša knjižničara i 13 bibliotekara od čega se 11 zaposlilo nakon završenog studija, a 2 su završila studij uz rad. Danas još uvijek rade 23 - u GISKO 20 (9 knjižničara, 4 viša knjižničara i 7 bibliotekara), u srednjoškolskim knjižnicama u Osijeku 2 bibliotekara te jedan u Đakovu. Stručni ispit položila su 3 viša knjižničara i 8 bibliotekara - 10 s odličnim, a jedan s vrlo dobrim.

Zapošljavanje školovanih knjižničara u GISKO i drugim knjižnicama potaklo je i ostale djelatnike na stručno knjižničarsko obrazovanje i usavršavanje - pospješilo se polaganje stručnih ispita, povećalo zanimanje za dodiplomski i poslijediplomski studij.

Suradnici u INDOK djelatnosti - knjižničari osim u Osijeku školovali su se u još 10-tak centara u Hrvatskoj. Iako se zbog tolike masovnosti s jedne te nedovoljne razvijenosti informacijske infrastrukture u nas s druge strane, nije moglo očekivati da će se svi školovani knjižničari zaposliti u struci, a nije možda svagdje postignuta ni odgovarajuća kvaliteta, bio je to ipak značajan korak prema profesionalizaciji knjižničarske struke u nas. Osim toga, u nas se po prvi put kroz redovito školovanje veliki broj učenika sistematski osposobljavao i za korisnike usluga raznih INDOK djelatnosti.

Stoga, bude li se razmišljalo o ponovnom pokretanju redovitog školovanja knjižničara, ne bi se smjela zaobići dosadašnja iskustva.

LITERATURA:

1. NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA OBRAZOVANJE KADROVA U INDOK DJELATNOSTI. Sv. 3. Zagreb: Zavod za prosvjetno pedagošku službu, 1977.
2. NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA OBRAZOVNI PROFIL SURADNIK U INDOK DJELATNOSTI. Zagreb: Zavod za prosvjetno pedagošku službu, 1982.
3. OKVIRNI OBRAZOVNI PROGRAMI SADRŽAJA STRUKE U PRVOJ I DRUGOJ GODINI USMJERENOG OBRAZOVANJA Struka: Kulturološka, // Delekatske informacije, 1984. , 4 (poseban broj)
4. OKVIRNI OBRAZOVNI PROGRAMI ZA PROFIL: III. I IV. GODINA - SURADNIK U INDOK DJELATNOSTI Zagreb: SIZ usmjerenog obrazovanja u djelatnosti obrazovanja, znanosti, kulture i fizičke kulture SR Hrvatske, Programski savjeti, 1987.
5. OSNOVE NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA ZA SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE U SR HRVATSKOJ Zagreb: Školska knjiga, 1974.
6. ZAKON O SREDNJEM OBRAZOVANJU. NARODNE NOVINE 27 (1971), 32 (1976) , 27; 33 (1977) , 32; 35 (1979) , 28.
7. ZAKON O USMJERENOM OBRAZOVANJU Zagreb, Narodne novine, 1982.

Ljuba Radman

RETROSPECTION ON THE EDUCATION OF THE LIBRARY ASSISTANTS IN OSIJEK FROM 1977 TILL 1990.

SUMMARY

The education of the assistants in INDOC activities - library assistants was implemented in Osijek at Centre for oriented education "Brothers Ribar" from 1977 till 1990 during the so called oriented education. By the constant changing and polishing of curricula and programmes the balance between the general education subjects and professional subjects was gradually achieved and the solid base was formed for the acquisition of the accomplishments and skills necessary for the work at library so as the continuation of education.

At Centre "Braća Ribar" the conditions for the education of the assistants in INDOC activities were good, especially for the library assistants. The good cooperation was realized with The Town and University Library, Historical Records Office and Museum of Slavonia whose professionals taught some subjects and ran the pupils' practice. 254 library assistants finished their education. Most of them continued their education at various faculties and colleges and only one fifth found temporary or permanent employment at one of the libraries - mostly at The Town and University Library, some of them at the libraries of barracks during their doing military service and some at the libraries of the local communities or school libraries.

Although because of their large number all of them couldn't find employment at one of the libraries and maybe the adequate quality was not everywhere achieved in full, however it was an important step toward the professionalization of librarianship at us.

Therefore, if the starting of the regular education of the library assistants would be taken in consideration again, it would not be allowed to neglect the former experiences.

RUECKBLICK AUF DIE BIBLIOTHEKARENAUSBILDUNG IN OSIJEK SEIT 1977 BIS 1990

ZUSAMMENFASSUNG

Die Ausbildung der Mitarbeiter in der Informations- und Dokumentationstätigkeit - der Bibliothekare, wurde in Osijek im Zentrum für orientierte Ausbildung "Braća Ribar" seit dem Schuljahr 1977/88 bis 1989/90 während der so genannten orientierten Ausbildung durchgeführt. Durch ständige Veränderungen und Verbesserungen der Unterrichtspläne und - Programme wurde allmählich der Ausgleich zwischen allgemeinausbildenden und fachlichen Bereichen erreicht und stufenweise die feste Grundlage für das Erwerben der Kenntnisse und Fertigkeiten gemacht, die nicht nur für die Arbeit in der Bibliothek notwendig sind sondern auch für das Fortsetzen der Ausbildung.

Im Zentrum für orientierte Ausbildung "Braća Ribar" gab es gute Voraussetzungen für die Ausbildung der Mitarbeiter in der Information und Dokumentationstätigkeit, besonders für die Ausbildung der Bibliothekare. Es wurde gute Zusammenarbeit mit der Stadt- und Universitätsbibliothek Osijek, dem Historischen Archiv und dem Museum der Slawonien entwickelt, deren Fachleute einzelne Fächer unterrichtet und die Schüler in ihrer Fachpraxis geführt haben. 254 Bibliothekare haben die fachliche Ausbildung bekommen. Die meisten setzten ihre Ausbildung an den Fakultäten und Hochschulen fort, und nur ein Fünftel von ihnen wurde zeitweilig oder ständig in einer der Bibliotheken angestellt - die meisten in der Stadt- und Universitätsbibliothek Osijek, einige in den Kasernenbibliotheken während ihres

Wehrdienstes, und einige in den Bibliotheken der Ortsgemeinschaften, in den Bibliotheken der Grund- und Hauptschulen.

Obwohl man wegen ihrer großen Zahl nicht erwarten konnte, dass alle ausgebildete Bibliothekare in ihrem Fachbereich eine Arbeit finden, und es wurde auch vielleicht nicht überall völlig entsprechende Qualität erreicht, war es doch ein bedeutender Schritt weiter zur Professionalisierung des bibliothekarischen Faches bei uns. Also, sollte man über die Wiedereinführung der regelmäßigen Ausbildung der Bibliothekare nachdenken, so sollten bisherige Erfahrungen nicht vernachlässigt werden.

---

¹ Zakon o srednjem obrazovanju. // Narodne novine 30 (1971) ; 27 (1976) ; 32 (1977) ; 28 (1979).

Zakon o usmjerenom obrazovanju. - Zagreb: Narodne novine 1982.

² Osnove nastavnog plana i programa za srednjoškolsko obrazovanje u SR Hrvatskoj. - Zagreb: Školska knjiga, 1974.

³ Vjesnik Republičkog komiteta (1983.), 7 (prilog u Školskim novinama od 6. XII. 1983.) Okvirni obrazovni programi sadržaja struke u prvoj i drugoj godini usmjerenog obrazovanja. Struka: Kulturološka. // Delegatske informacije (1984.), 4 (poseban broj).

⁴ Odluka o donošenju gimnazijskih nastavnih planova. - Zagreb, 2. srpnja 1990.

⁵ Nastavni plan i program za kulturno-umjetničku struku utvrđivao je Programski savjet SIZ-a djelatnosti obrazovanja, znanosti, kulture i fizičke kulture SR Hrvatske.

⁶ Nastavni plan i program za odgoj i obrazovanje kadrova u INDOK djelatnosti (Svezak III). - Zagreb: Zavod za prosvjetno-pedagošku službu, 1977.

⁷ Nastavni plan i program za obrazovni profil suradnik u INDOK djelatnosti. - Zagreb: Zavod za prosvjetno-pedagošku službu, 1982.

⁸ Okvirni obrazovni programi za profil: III. i IV. godina - suradnik u INDOK djelatnosti. - Zagreb: SIZ usmjerenog obrazovanja u djelatnosti obrazovanja, znanosti, kulture i fizičke kulture SR Hrvatske, Programski savjet, 1987.

⁹ Podaci iz osobne dokumentacije i arhiva bivšeg Centra

¹⁰ Podaci iz osobne dokumentacije i podaci dobiveni u GISKO.